

KÖZELI TATÁRFÖLD

Ha tatárok, akkor tatárjárás, felperzselt föld, 1241–42. Esetleg a Krim és mai hányattott sorsuk. De valóban ennyire távol vannak tőlünk? Valójában el se kell hagynunk az Európai Unió területét, hogy tatárlakta területre érkezzünk

„Tatarski szlak” – a tatárok útja

Bő 900 kilométer, és a lengyel–belarusz–litván hármashatárnál vagyunk. Lengyelország Podlasiei vajdasága mindig is különböző kultúrák metszéspontjában húzódott, s ma az egyik legkülönlegesebb öröksége a tatárokhoz szorosan köthető iszlám jelenléte.

A tatárok az Arany Hordát elhagyva álltak lengyel és litván katonai szolgálatba. E lipektatárokat – litvánul lipkakatárokat – belarusz, litván és lengyel tatároknak is hívják, ám valójában a krími tatárok csoportja volt a kibocsátó forrás.

Vytautas fejedelem (1350–1430), a középkori Litvánia legjelentősebb uralkodója telepítette le őket belarusz és litván területeken. A szeme előtt az lebegett, hogy velük erősítheti meg katonai erejét a szomszédos Német Lovagrenddel szemben. Számítása bejött: a grünwaldi csatában (1410) a lengyel és litván seregek a tatárok segítségével győzték le a Német Lovagrend csapatait.

Katonai potenciáljukat a 14–15. századtól kezdve előszeretettel használták ki az egymással vetélkedő szláv és balti fejedelmek, ezért váltak a

EGYCSEPPNYI KELET

A bohoniki mecset mihrábjá. A mekkai imairányt jelző mecsetelem körül az iszlám világ szimbólumai. Imaidőben keleties szőnyegek kerülnek a rézlámpák alá, mindez kifejezetten északi, erdővidéki csomagolásban

FAMECSET, FÉM FÉLHOLD

Bohoniki mecsete tájba illő, messze nem hivalkodó, 19. század végi épület. Mivel e famecsetek az évszázadok során többször is lángra kaptak, igen kevés emlék, forrás maradt meg eredetükről (balra fent)

nagy ütközetek résztvevőivé a térségben. Báthory Istvánt lengyel uralkodóként támogatták, segítették a király lengyelországi hadjárataiban, majd végigdúlták a Mazuri-tavak német anyanyelvű falvait, aztán 1670-ben a lengyel uralom ellen lázadtak fel... A felkelés végül megegyezést szült, s végül is katonai szolgálatukért cserébe földeket kaptak Grodno (Hrodna, Belarusz) környékén, és településeket alapítottak.

A lengyel Kelet

A tatárlakta falvak többsége ma Lengyelországban található, néhány kilométerre a belarusz határtól.

„A tatárok nem lengyelnek érzik magukat, hanem lengyelek!” – mondja a Kruszynianyban álló tatár mecset vigyázója. Lengyelországban telepedtek meg, találtak új hazát a katonák, akik feleséget is itt kerestek maguknak. A lipektatárok nyelvi asszimilációja a letelepedést követően gyors volt – persze ezen a területen ez nem a lengyelt jelentette, sokkal inkább a belaruszt és a litvánt.

A két legismertebb – a turizmus által is felfede-

zett – falu a környéken Bohoniki, ahol III. Sobieski János lengyel király testőrsége telepedett le és Kruszyniany. 1680 körül 45 tatár család élt itt, ám ma már csak öt vallja magát tatárnak, illetve muszlim vallásúnak. A mostani mecset 1846-ban épült egy korábbi helyén: különlegessége, hogy az egész épület fából készült. Gerendák, lécek, zsindely. Stílusát nehéz lenne meghatározni: egy hagyományos mecset, egy barokk templom és a helyi, népi jellegű falusi ház szerény keveréke – semmiképp sem tájidegen. Nem hiányozhat belőle a mihráb, az imádkozás mekkai irányát jelző falifülke; a mecsetbelső szőnyegek fedik, a mennyezetet keleties rézlámpák díszítik.

A falu közepén áll, a muszlim temetőbe vezető földút kezdetén. A helyi szokásoknak megfelelően a környező települések lakói közösen építhették. Ez

azt jelenti, hogy a mecsetépítkezésem nemcsak muszlimok dolgoztak, s igen közeli rokonságban áll az akkortájt épült, ortodox Szent Anna-templom formájával is.

A temető nincs messze, 100 méter csupán. Kőfállal körülhatárolt terület az erdőben, a sírköveken arab, orosz és lengyel feliratok váltják egymást. Értelemszerűen az arab feliratos sírkövek a legrégebbiek, aztán a cirill betűs sírok következnek. A legújabbak latin betűsek és lengyel nyelvűek. Számos név gyökere törökös vagy épp arabos hangzású, azonban a végükön mindig ott a szláv-lengyel végződés.

És vajon ki gondolta volna, hogy a lipektatórok közül származik Henryk Sienkiewicz, vagy épp Charles Dennis Buchinsky, akit Charles Bronsonként ismer a világ...?

ERDŐBEN, KŐFALLAL KERÍTVE

A kruszyniany-i temetőt a 17. században létesítették, a tatárok megtelepedése után. A sírok korát önmagában a sírköfeliratok nyelve is jelzi, az elhunytak keleti eredetét pedig a nevek mutatják egyértelműen

Elváltak, szétszórva

A Második Lengyel Köztársaság (1918–1939) idején mintegy 6000 tatár élt az országban, Litvániában ezren, a Belarusz Szovjet Szocialista Köztársaságban pedig kétezren voltak. A legfontosabb vallási és kulturális centrumnak az akkor lengyel fennhatóságú Vilnius számított: itt élt a Lengyel Köztársaság muftija, itt volt a Muszlim Vallási Unió székhelye. Lengyelországban 19 muszlim egyházközség és 18 mecset működött: csak a varsói nem rendelkezett templommal, ám 28 tatár kulturális egyesületet tartott fent.

A tatárok a II. világháborúban a lengyel hadseregben harcoltak. A háború után Vilnius, a lipektatór központ a Szovjetunióhoz került. Az új határ keresztülvágta a tatárok szállásterületeit, s ezreknek kellett elhagyniuk otthonukat: ők főként nagyobb

lengyel városokban (Wrocław, Gdańsk, Szczecin) telepedtek le.

Ma mintegy 4000-en vallják magukat tatár származásúnak az országban, közülük 1800-an a Podlasie vajdaságban élnek, főleg Białystokban és környékén. A háború előtti egyházközösségek közül viszont már csak a bohoniki és a kruszyniany-i működik, az 1945 utáni alapításúak pedig Białystokban, Gorzów Wielkopolskban és Gdańskban találhatóak. Ez utóbbiban 1990-ben épülhetett meg a lipektatórok új mecsete.

A tatárok fából épült mecsetei nyitva állnak a látogatók előtt. Ételeiket éttermeikben kóstolhatjuk meg, fesztiválokat rendeznek, s benézhetünk a turistacsalogatóként felállított jurtaikba is.

SZÖVEG ÉS KÉP: DUDDA ROLAND